

הבית ברחוב מיזרחי

לא יכולתי שלא להתרגש כאשר הקשבת ברדיו לתוכנית של אילנה צור על מות יאיר. בשעת הרצה, בפברואר 1942, כבר לא הייתי חבר המתחרת. פרשתי מאצ"ל שנה לפני כן, וולח"י לא הצטרפתי. לא הסכמתי לדרכו של יאיר.

אבל היכרתי כמעט את כל האנשים המוזכרים בתוכנית. האיש שהפתק שלו הביא לתפיסת יאיר, אברהם לבושטיין, היה אחיה של מפקדת צעירה באצ"ל, שגרמה לנו להזיז מיניות כאשר היתה נותנת לנו תרגילי סדר בקריית-אריה. היא לבשה מיכנסיים קצרים, היו לה רגליים משגעות, אהבנו היינו צעירים מאוד. (מה קרה לה?)

היכרתי גם את תום וילקין, הכלש הבריטי דובר-העברית, שהיה מסתובב בינינו בהפגנות ומפחד אותנו פחד-מוות. אני חושב שהייתי יכול עכשיו להרכיב קלסתרון של פרצופו האדומים.

את הבית ברחוב מיוזרחי ב' היכרתי היטב. גרתי שנים רבות מסביב לפינה, ברחוב עמק-דיז'ונטל שאכזב פלוונטיין, כאשר הייתי ילד, וכאשר לאמי היתה חנות-מכולת שם, הייתי מביא, בבוקר, לפני בית-הספר, לחד מיניות לבתי הלקוחות גם ברחוב זה.

עדותו של הבלש ברנארד טטאמפ מרתקים, והם מעלים את המעמד לנגד עינינו בצורה חיה ובלתי-אמצעית. מיכרשת-הגילוח הרטובה, שלימדה את הכלשים שיש גבר מוסתר ברירה. גילוי של יאיר בארון. כשהוא יחף ולבוש רק בגופיה ובתחתונים, מתחבא מתחת לליכני אשה. הפחד שניכט מפניו, לדיכוי הבלש הבריטי. היריה בראשו, כשהוא חסר-אונים. אין שום גיל, שלא פתח את פיו כמשך קרוב ל-45 שנים מפני שלא רצה „להסתבך“, כשעה שמורטון (החי עריין) תבע והשיג התנצלויות מכל מי שחשאים אותו ברצה.

אולי כדאי להסתכל בפרשה לרגע מן הצד של הכובש. אברהם שטרן, הוא יאיר, עמד כנראה „טרוריסטית“ שהרגה שוטרים וחייילים „חפים-מפשע“. הוא התקשר עם הנאצים, כשעה שהעולם החופשי לחם על חייו, כימים החשודים ביותר של המלחמה.

גם הרוב העצום של היהודים שגאו את שטרן וראו בו אב מטרף מסוכן. העיתונים היהודיים לא סירבו לפרסם את תמונתו ואת ההודעה על הפרס בסך 1000 לא"י (סכום עצום בימים ההם) שהוכרו על ראשו. עצם העובדה ששטרן נמצא ברירה „חמה“, שהיתה שייכת לאחד מאנשי שכבר נאסר, מעידה שלא מצא עור מיקלט בשום מקום, שאיש לא היה מוכן לאכסן אותו.

תמני — איש-שב"כ בימינו, שאביו היה חבר לח"י, והממונה עכשיו על גילוי „מחבלים“ — איך הוא מתייחס לשירור הזה? האם הוא נוטה להזדהות עם שטרן או עם מורטון? האם עלה על דעתו שיש דמיון מסוים מאוד בין רצח יאיר ובין פרשת האוטובוס בקו מס' 2300 שסא יתפתה להגיד לעצמו: אין ברירה, ככה צריכים לעשות?

התשובה היא בהמשך הסיפור. רצח יאיר לא חיסל את לח"י. האירגון נשבר זמנית, אך כעבור זמן קצר קם לתחייה. יאיר המת הלהיב יותר אנשים מאשר יאיר החי, ועל קיבורו של המנהיג הנרצח קם רוח חדש של לוחמים, שלא היססו עוד לירות באנגלים „חפים מפשע“ ברחוב.

רצח יאיר היה פשע, והוא היה גם מעשה-איוולת. כדיכוי הבלש טטאמפ, לעת זיקנה: השוטר אינו עומד מעל לחוק; נא לזכור.

האם לא ילמדו לעולם? אני לא רוצה להלשין, אבל משהו מוזר מאוד קורה במחלקה הערבית של הטלוויזיה הישראלית. פעם בשבוע, ביום השישי, משרדת עצות „מחבלים“ פשוטו כמשמעו.

והי סידרה שיש בה מסר פשוט וקיצוני: אומה כבושה שאינה מפעילה טרור, אינה משיגה את החרות. אין כל סיכוי להשיג עצמאות ככל דרך אחרת. האלימות, האלימות בלבד, מביאה למטרה.

והי סידרה בריטית מרתקת, ושמה שקיעת האימפריה. כל פרק ממנה מתח את מילחמת-השירור של אחת ממושבות האימפריה. לפני המצלמה מופיעים הפקידים והחייילים של המישל הקולוניאלי לשעבר, כיום, גימיונים שלווים, ומולם ראשי המחתרת ולוחמיה. כיום אנשים מכובדים.

הדברים נבחרים לפרטי-הפרטים, בריוק היסטורי. כיום, 40*30 שנה אחרי שהרברים ירו, רוב המשתתפים בדראמה מסוגלים לדבר עליה בלי קנאות תורה, ולהגיד את האמת.

הלקוח המתקבל מכל הניתוחים האלה הוא אחיד ומדכא, ואפשר לתקן במיקצת את האמירה המפורסמת של הלורד אקטון: „כל שילטון מטמטם, והשילטון המחולט מטמטם באופן מוחלט.“ והרי אין שילטון מוחלט יותר מאשר השילטון הקולוניאלי.

בראשיתו של כל פרק מופיעים השליטים הבריטיים, כפי שהיו אז, ואומרים: כן זה לא יקרה; לנו זה לא יקרה; אצלנו זה

שונה. ואחרי-כך קורה הכל בריוק נמרץ כמו במיקרה הקודם, וכמו במיקרה שלאחר מכן: הורו או קניה, כפריסין או ארץ-ישראל. השילטון בטוח בעצמו. הפקידים והגנרלים יודעים שיש להם עוצמה אדירה, תוארים, נשק, כסף, ויקרה, קטנים, רגלים, ומולם עומד קומץ של טרוריסטים מגוחכים — כמה אקדחים, כמה סכינים.

המחתרת מבצעת מעשי-זוועה. השילטון משיב בפעולות-גמול. הענישה מגבירה את השנאה, השנאה מגבירה את המחתרת, המחתרת הולמת בחוזקה רבה יותר, השילטון מגיב



בחמת-זעם, וכן הלאה וכן הלאה. רם, רמעות, מעשי-זוועה, הרס וחורבן.

הסוף הוא תמיד אותו הסוף: ראשי המחבלים משוחררים מן הכלא באיום למשאומתם עם השילטון. דגל יורד בתורן, דגל חדש עולה בתורן. הטרוריסטים של אתמול הופכים לראשי-ממשלה, ולכסוף הם מצטלמים לצד המלכה בארמון באקנינגהאם.

הצופה יודע את הסוף מראש, שהרי זו היסטוריה. אך כשהוא רואה את יומני-הקולנוע הישנים, את השחצנות של השליטים, את הקנאות של לוחמי-השירור, את הגופות הנערמות, את האמהות השכולות משני הצדדים, הוא שואל את עצמו: כיאוש-ריכוזי-שלי-עולם, האם הם לא ילמדו לאולם?

ואו, לפתע, הוא שם לב שהרדיקוק של המישפט הזה לקוי, זה כבר לא „הם“, זה אנחנו.

חזרה אל המאומא הפרק על קניה, באותה סידרה, עינינו אותי במיוחד. אולי מפני שזוהי דוגמה קיצונית כל-כך.

יש לי חבר טוב ושמו טטנלי. הוא נראה אנגלי, וגם מתנהג כך. הוא עדיין קם ועומד דום כאשר מנגנים את אל מלכה נצור; הוא ישר כמו סרגל ונדיב בצורה בלתי-אמון.

טטנלי נולד בקניה (האנגלים קראו לה „קניה“, אבל בני-הארץ קוראים לה „קניה“, כמונו), באזור שנקרא אז „הרמה הלבנה“. היא נקראה כך מפני שהשטח הגדול הזה, הפורה ביותר בקניה, הופקע כולו מידי בני-הארץ השחורים, ונמסר למתנחלים לבנים.

(אגב, אם אינני טועה הרי זהו אותו השטח שהבריטים הציעו לבנימין זאב הרצל, ושהיה אז חלק מאוגנדה. אילו קיבלו אבותינו את ההצעה הזו, היה סרט זה מספר עלינו).

טטנלי הוא בן למישפח-מתנחלים כזאת — מישפחה יהודית. במילחמת-העולם שירת כקצין בצבא הבריטי. כעבור שנתיים-שלוש, כאשר פרצה בארץ מילחמת-העצמאות, בא שליח מארץ ישראל וקרא לצעירים היהודיים, למודי-המלחמה, להתגרב לצבא היהודי. תריסר יהודים התלהבו ונרשמו. נקבע שיפגשו למחרת היום בתחנת-הרכבת וייצאו לדרך. כאשר הגיע טטנלי לשם בשעה היעודה, גילה שהוא היחיד שבא. האחרים התחרטו. בכל זאת נסע, והתגייס לצה"ל, הפך מפקד-פלוגה ועמד בראש הכוח שכבש, בין השאר, את ג'יש בגליל העליון.

באחת החופשות, כבר של מלון גת-רימון בתל-אביב, שהיה אז פופולארי מאוד, פגש בכחורה יהודיה מאנגליה, התאהב בה ונשא אותה לאשה. האשה, מוניקה, פעילה של אצ"ל באנגליה, היתה דמות מיוחדת-במניה. טטנלי חזר עימה לבריטניה, ומאו הוא מבקר מדי פעם את קרוביו בארץ.

דיברתי עם טטנלי הרבה על קניה, ולכן אני מכיר את הצד הלבן של הסיפור. הסרט סיפר את שני הצדדים — הלבן והשחור. במרכז הסרט עומד אירגון ששמו עורר בשיעור זעזוע בליבם של מאות מיליונים: מארמאו. זה היה אירגון שלוחמי נשבעו שבועת-אימונים נוראה, חיו כייע כמו חיות והטילו את מוראם על 30 אלף המתנחלים הלבנים, בדרך כלל היו מנפלים על מישפחת-מתנחלים בודדה בכיתה, וחוחכים את כל בני-המשפחה — גברים, נשים, ילדים ותינוקות — לחתיכות. בהשוואה לא-

של כבוד, הטילו המתנחלים את מוראם על השילטון, לפי מיטב הסיגנון של גושי-אמונים, ועיכבו את ההסדר במשך שנים. הם רק האריכו את הזוועה.

השליטים הבריטיים היו משוכנעים כי בראש המאומא עומד ג'ומו קניאטה, אדם בעל אישיות מגנטית. אחד הפקידים הבכירים אומר בסרט כי בנוכחותו של קניאטה „הצטמררו שערותי, פשוטו כמשמעו“, וכי הרגיש „כאילו נמצא השטן בחדר“.

אחד הגילויים המעניינים ביותר של הסרט הוא שקניאטה כלל לא היה קשור במאומא. לפני המצלמה מופיעים המנהיגים האמיתיים של המחתרת, לבושים בחליפות מחוייטות, ומסבירים באנגלית תרבותית מאוד מדוע היה עליהם לבצע מעשי-זוועה.

קניאטה נכלא במשך שנים, עד שהבריטים הבינו שאין מנוס ממתן עצמאות לקניה. אז פנו אל קניאטה, שיחררו אותו ומסרו בידיו את השילטון. הטרוריסט המטוכן התגלה כמדניאי אחראי. רוב הישראלים מתייחסים כיום אל יאסר ערפאת כפי שרוב הבריטים התייחסו אל קניאטה. אבל כאשר נפטר קניאטה, השתתף נציג בריטי בכיר מאוד בהלווייתו, והליל אותו כמדניאי דגול. גם ירדי טטנלי שיבח אותו.

הסידרה על ראול ואלנברג בטלוויזיה מביכה אותי. אחרי כל פרק אני תוהה, ואיני יכול להחליט: האם זה טוב או רע? האם זה קיטש מתקתק או סרט מעמיק?

מבחינה היסטורית, הסידרה מרוייקת לגמרי, עד כמה שאני יכול לשפוט. הרמויות ההיסטוריות (החל באמריאל הורתי פון נאגיבאניה וכלה בארולף אייכמן), האירגונים (צלב-החיצים הפאשיסטי, ה"ס"ו), המאורעות — כולם אמת לאמיתה. נרמה לי שגם הבארונית היפה היא דמות שהיתה.

אך האם ואלנברג, כפי שהוא מופיע בסידרה, הוא דמות אמיתית? האם נערש-שעשועים יפהתואר זה, בן למישפחת-מיליונרים שוודית שנוק לתוך מערכולת היסטורית והתגלה כגיבור, הוא הדמות האמיתית? האם לא חסר כאן עומק פסיכולוגי?

ואו אני שואל את עצמי: איך אפשר בכלל לתאר אדם כזה, מלאך אמיתי, שבלב הסערה, כאשר סביבו מתמוטט העולם ומתבצע רצח-עם נורא, קם ומציל רכבות בכוחם של ננירות סררי-ערך, בלוף ואומץ-לב? מול אייכמן, האדם-שכולוריע, היה ואלנברג האדם-שכולורטוב, כל-כך טוב שזה נראה בלתי-אמין, בלתי-אמיתי ורדוד? לולא ידענו שהאיש הזה חי באמת, לא היינו מאמינים. כבר דובר על הבאנאליות של הרע. האם יש גם באנאליות של הטוב?

ואלנברג נמוג, כמו גיבור מיתולוגי. אחרי שמילא את שלי-חותו, הוא נעלם בערפל. כיום האיש הוא אגרה, סמל. מוזר שלא נקרא על שמו בארץ עיה, קיבוץ, כיכרות מרכזיות, נמל-תעופה, ואולי אין צורך בכך. השם ואלנברג ימשך לדבר אלינו.

חנה בבית-החולים כתוכניתו של מני פאר בלי-לשבת סיפר יוסי ירין איך ביקר אצל אשתילשעבר, חנה מרון, בבית-החולים, אחרי שנפצעה בפגיעו בנמל-התעופה בנימין.

זה עורך גם אצלי כמה זיכרונות. כאשר שמעתי על פציעתה של חנה, נחרדתי. תחילה אמרו כי חנה נאבקת על חייה, אחרי-כך שקטעו את רגלה. לנגד עיני עמדה חנה כפי שראיתי אותה כפעם האחרונה לפני כן, בתפקידה של דולי במחזמר, כשהיא מפקצת על הבימה, רוקדת ומשתוללת, וכולה חיות וחיוניות.

באותה שעה היה עליי לנסוע לברלין, כדי להופיע בסמינר כלשהו, והחלטתי להפסיק את טיסתי בנימין כדי לבקר אותה. מכיוון שזה היה ערב-פסח, לקחתי איתי מצות ויין מן הארץ, כשי לחג.

מצאתי את חנה שוכבת במיטה בבית-החולים, במצב-רוח טוב מכפי שניתן היה לצפות. בעלה, האדריכל יעקב רכטר, הביא לחדר שולחן-שירטוט, ועסק בהכנת תוכניות-בניה. ביליתי איתם שעה-שעתיים. לפני שהמשכתי בטיסה, שמחתי שחנה השלימה עם גורלה, והייתה בטוח שתחזור לבימה. לא טעיתי.

כעבור כמה שנים גילה לי עיצאם אל-סרטאווי, שהוא היה אחראי לאותו פיגוע, בתקופה שבה עמד בראש אירגון-פידאיון קטן משלו. אחרי-כך צירף את הגוף הזה לפת"ח, ומשם התחילה ההתפתחות המחשבתית שהובילה אותו, ברבות הימיי להרים את דגל השלום.

סרטאווי סיפר לי על חלקו בפגיעו מפני דרכו. הוא רצה שנבין מיניו הוא בא, ומי

